

תוכן עניינים

- א. מבוא – עמ' 3
- ב. סקירת ספרות – עמ' 4
1. דו לשוניות – עמ' 4
2. כשירות תרבותית של אנשי חינוך – עמ' 6
3. עמדות אנשי חינוך כלפי דו לשוניות – עמ' 9
- ג. שיטת המחקר – עמ' 10
1. מדגם המחקר – עמ' 11
2. כלי המחקר – עמ' 11
3. מהלך המחקר – עמ' 11
- ד. סיכום הממצאים – עמ' 12
1. דרכי ההתמודדות של שגננות על ילדים דו לשוניים – עמ' 11
2. גישת הגננת כלפי שימוש בשפת האם בגן – עמ' 12
3. ד. הקשיים הקיימים בקרב ילדים דו לשוניים – עמ' 14
4. ד. התייחסות לרב תרבותיות בגן הילדים – עמ' 15
- ה. דיון – עמ' 16
- ו. רשימת מקורות – עמ' 18
- ז. נספחים – עמ' 20

א. מבוא:

האדם הוא יצור חברתי, והשפה משמשת לו כלי מרכזי למימוש צרכיו התקשורתיים. באמצעות השפה האדם מגבש את מסריו ויכול להעבירם לזולתו. הוא יכול להביע רצונות ולהצביע על צרכים, לקבל מידע ולמסור מידע, לשתף ולהשתתף בחוויות ועוד. דרכי התקשורת האנושית אינן מתמצות רק בשימוש בשפה הקולית, אדם יכול להעביר מסרים באמצעות מחוות, העוויות פנים, ריקוד, שריקה ועוד. אך ה"שפה" - זו המתממשת בדיבור או במערכת סימנים (כמו אצל חרשים) - היא הכלי העיקרי שלו.

המונח דו-לשוניות (Bilingualism) מתאר את היכולת להשתמש ולתקשר בעזרת שתי שפות, כאשר שתיהן נרכשות באופן טבעי. ישנם סוגים שונים של מצבים המתארים "דו-לשוניות", השכיחות שבהם קיימת בתוך חיי המשפחה, כאשר שני הוריו של הילד מדברים עמו בשתי שפות שונות. למעשה הילד חשוף מרגע לידתו לשתי השפות ורכישתו אותן מתבצעת במקביל (לדוגמא: כל הורה מדבר עם הילד בשפה שונה). אך מצוי מצב שכיח נוסף שבו שפת החוץ שונה מהשפה המדוברת בבית. במצב זה מדברים בבית בשפה אחת, ובסביבה החיצונית בשפה אחרת. דו-לשוניות כזו אופיינית בעיקר במשפחות שהיגרו ממדינה אחת לאחרת בעלת שפה ותרבות שונה ממדינת המוצא שלהם (וגנר, 2003).

עבודה זו מבקשת לבחון את עמדותיהן ואת דרכי התמודדות הגננות עם הדו לשוניות בגן. שאלת המחקר העומדת במרכז של עבודה זו הינה: מהן עמדותיהן של הגננות ומהן דרכי ההתמודדות של הגננות עם דו לשוניות?

חשיבות המחקר נעוצה באופן בו מחקר זה יכול לסייע לגננות ולאנשי חינוך בהתמודדות עם דו לשוניות. כמו כן, הוא יכול לסייע בהכשרת מורים וגננות להתמודדות עם דו לשוניות ואולי אף בהתווייתה של מדיניות מתאימה.

הפרק הראשון יציג סקירת ספרות אשר תעסוק בנושא של תופעת הדו לשוניות, הכשירות התרבותית של אנשי חינוך וכן תעסוק בהתייחסות הגננת לדו לשוניות ולרב תרבותיות והשפעתה על ההתפתחות השפתית של הילדים. הפרק השני יציג את ממצאי ניתוח הראיונות ולבסוף יידונו ממצאי המחקר ביחס לסקירת הספרות, יוצגו מסקנותיו, השלכותיו ומגבלותיו.

ב. סקירת ספרות

ב.1. דו לשוניות ורכישת שפה שנייה

קיימת הבחנה בין רב לשוניות 'טבעית' לבין רב לשוניות שנוצרת כתוצאה מהגירה. במקרה הראשון אדם נולד לסביבה שהיא כבר רב-לשונית. למשל, ילד עשוי להיוולד למשפחה שבה האם והאב דוברים שפות שונות, שפת החינוך בבית הספר היא שונה, ובבית הספר נלמדת עוד שפה לתקשורת רחבה יותר. במצב כזה הילד ילמד להשתמש במספר שפות בסיטואציות שונות, ומצב זה ייראה לו רגיל ונורמאלי. במקרה השני, כאשר רב-לשוניות היא תוצאה של מעבר מסביבה לסביבה חדשה, התפיסות האישיות והקבוצתיות הן שונות, והבוגרים בקבוצה שכזאת יישארו קרוב לוודאי מיומנים בלשונם הראשונה תוך שהם רוכשים בהדרגה את הלשון או הלשונות החדשות בדרגות שונות של יומנה, בהתאם לגורמים מצביים והעדפות אישיות (אולשטיין ונסים-אמתי, 2008).

אדם שנולד לחברה בה לשון האם שלו זהה ללשון השולטת בקהילה, נוטה לשאוף לשליטה מלאה בשפה, כלומר להגיע לרמה גבוהה של אוריינות גם בכתיבה וגם בדיבור. כאשר אדם נולד לחברה שדוברת לשון אחרת משפת אמו יכול לשאוף לרמה שונה של אוריינות בשפה השנייה (אולשטיין ונסים-אמתי, 2008). בנוסף, קיימים מספר סוגים של "דו לשוניות":

- דו לשוניות של חברה: מתקיימת באותה מדינה אך בה ישנן שתי קהילות גדולות ומעלה בעלות תרבות ושפה שונות זו מזו.
- דו לשוניות של הפרט: נובעת ממעבר של משפחה לארץ הדוברת שפה אחרת משפת המשפחה. קיימים קשיי הסתגלות לתרבות ולשפה באזור המגורים החדש.
- דו לשוניות בו זמנית (דו לשוניות טבעית): הילד נחשף לשפת האם ולשפה נוספת בשנתיים או בשלוש השנים הראשונות לחייו. במצב זה רכישת שתי השפות היא טבעית.
- דו לשוניות ברצף: היחשפות לשפה נוספת בנוסף לשפת האם אחרי גיל שנתיים שלוש בשל הגירה או מטעמים אחרים.
- דו לשוניות מתווספת (נרכשת): שפה חדשה הנוספת לשפה קיימת, והפרט מסוגל כעבור זמן מסוים להשתמש ביעילות בשתי השפות.
- דו לשוניות מפחיתה: ילדים ובוגרים רוכשים שפה חדשה ומפסיקים להשתמש בשפה המוצא שלהם (בלום-קולקה, 2002).